

Recenzijos

Didžiulė pasakų knyga apie Ledo šalį. Iš anglų k. vertė K. Vilkončienė. Vilnius: Egmont Lietuva, 2017, 264 p.; **Ledo šalis. Šiaurės pašvaistės magija.** Iš anglų k. vertė Žana Kairienė. Vilnius: Egmont Lietuva, 2017, 48 p.; **Maša ir Lokys.** Vilnius: Egmont Lietuva, 2017, 318 p.

Mažiesiems žiūrovams gerai pažįstami Maša ir Lokys, sesutės Elza ir Ana, sniego senis Olafas ir šaunus jaunuolis Kristofas – ne tik animacinių filmų, bet ir vaikams skirtų prekių ir paslaugų rinkos veikėjai. Ta rinka aprėpia neįtikėtinai įvairių produkciją: žaislus ir žaidimus, drabužius ir patalynę, mokyklinius reikmenis ir skanumynus su šių veikėjų atvaizdais. O kur dar teminiai gimtadieniai ir šventinės programos, kuriose vaikams siūloma persirengti mėgstamais personažais arba pabendrauti su juos vaizduojančiais pramogų organizatoriais... Animacinių filmų veikėjai virto prekių ženklais. Toje didžiulėje rinkoje pilna ir knygų knygelėlių. Storesnėse, gausiai iliustruotose, perpasakojami filmų siužetai, į plonesnes dedamos pagal tuos siužetus parengtos spalvini mo ir kitokios užduotys. Šias knygas lietuvių kalba leidžia tarptautinės bendrovės „Egmont“ padalinys „Egmont Lietuva“. Kaip skelbiama leidėjų svetainėje, „Egmont“ – „tarptautinis žiniasklaidos koncernas, veikiantis daugiau nei 30 šalių. Daugiau nei 100 koncerno padalinių dirba 4700 darbuotojų. Tai didžiausia Europoje knygų ir žurnalų vaikams bei jaunimui leidybinė įmonė.“ Apie Lietuvos padalinį: „Šiandien mes esame viena didžiausių Lietuvoje knygų ir žurnalų vaikams bei jaunimui leidybinė įmonė, kasmet išleidžianti daugiau nei 140 žurnalų numerių ir virš šimto knygų“ (*egmont.lt*).

Daug visko prirašyta ir prikaltbėta apie skaitymo naudą, jo įtaką kalbos ugdymui ir vaiko

asmenybės raidai. Leidyklos „Egmont Lietuva“ pasirinktas kelias, atrodytų, puikus: animaciniai filmai skatina vaikus atsiversti knygą, imti dėlioti raidę prie raidės ar paprašyti vyresniųjų paskaityti. Savo šviečiamąją misiją pabrėžia ir leidykla: „Istorijos, užrašytos knygoje, lavina vaizduotę, žadina smalsumą, talkina mokantis ir tobulėjant.“

Nusiteikę lavintis ir tobulėti atsiverčiame tris atsitiktinai pasirinktas 2017 m. išlėistas knygas. Dvi knygas, atspindinčias garsiojo filmo „Ledo šalis“ (angl. *Frozen*) įvykius, vertė dvi vertėjos (galbūt dėl to, kaip matysime, esama turinio nesutapimų). „Mašos ir Lokio“ siužetą atpasakojančios knygos vertėjas nenurodytas.

Visos trys knygos skirtos ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams – tokiai skaitytojų grupei, kuriems knygas reikia rengti ypač rūpestingai. Pasakojimas turėtų padėti vaikams susipažinti su pasauliu, plėsti žodyną, ugdyti sintaksinę raišką. Tekstas turėtų derėti su iliustracijomis. Ėmus skaityti pasirinktas knygas kaipmat paaiškėja, kad toks vaikų literatūros įsivaizdavimas seniai atgyvenęs. Nupieštos avietės – rašoma apie vaisius. Rašoma apie keptuvę – nupieštas prikaistuvis:

Kadaiše miško trobelėje gyveno Lokys. Jis augino bites, žvejojė, o kartais... virė uogienes! Vieną dieną jis pasiruošė daug vaisių, didelį maišą cukraus ir ypatingą keptuvę ilga rankena (Maša ir Lokys, toliau ML) 78 (Jei prikaistu-

vis vaikams per sunkus žodis, tą indą galima vadinti tiesiog puodu. Bet ne keptuve – kas uogienę kepa?)

Ji pačiuopo saują aviečių ir visas jas prarijo. [...] Jis apsižvalgė po kiemą ir labai nusivylė. Maša buvo sušveitusi visus vaisius! ML 80–81.

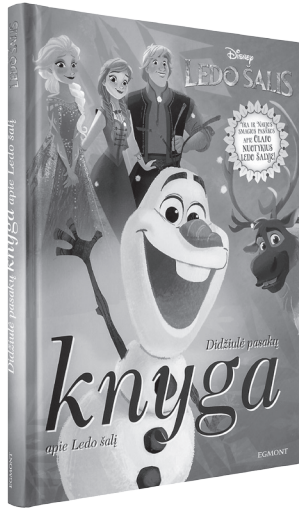
Lokys mandagiai nusilenkė. Būdamas tikru džentelmenu jis užleido krūmą damai, pats sukdamas galvą, kur dar būtų galima rasti vaisių. [...] Lokė toliau ramiai rinko uogas ML 96–97.

Pasakų knygoje samanų spalva vienokia, ją papildančioje spalvinimo knygelėje kitokia: Jis tuoj pat ten nuskubėjo ir pakėlė gabalėlį šviešiai žalių samanų (Didžiulė pasakų knyga, toliau DPK) 34 ir Akmenukas išskėlė ryškiai žalių samanų kuokštą (Šiaurės pašvaistės magija, toliau ŠPM, puslapiu nenumeruoti).

Jei ne piešiniai, nesusigaudytume, kiek kristalų turi trolis Akmenukas ir kiek jų švyti: Akmenukas su pasididžiavimu paaiškino, ką reiškia kiekvienas iš trijų švytinčių kristalų. / – O kaip šitas? – paklausė Ana, rodydama nešvytinį kristalą DPK 8 (keturis?) ir Ana norėjo sužinoti, ką reiškia kiekvienas iš trijų Akmenuko kristalų, ypač tas, kuris visai nešvietė ŠPM (tris?).

Reikia žiūrėti į piešinį, kad suprastum, kur trolis tuos kristalus laiko: Trolis išsitraukė iš kapšelio švytinį kristalą ir ištiesė sesėms DPK 27 ir Akmenukas įteikė joms iš kišenės išsitrauktą žibantį kristalą ŠPM.

Kokią užduotį draugai padeda atlikti Akmenukui – susekti ar surasti Didįjį Pabį, ko Akmenukas visur dairosi – užuominų ar pėdsakų,

skaitydamas nelabai suprasi, teks žiūrėti filmą: – Čia mano pėdsakų kristalas, – paaiškino jis DPK 8 ir – Tai mano sekimo kristalas, – paaiškino trolis ŠPM; – Tai gal suraskime jį? – pasiūlė Kristofas DPK 11 ir – Susekime jį! – pasiūlė Kristofas ŠPM; – Aš ieškosiu pėdsakų, – ištarė jaunas trolis. – Patikrinsiu kiekvieną žemės lopinėlį DPK 32 ir – Rasiu užuominų, – pareiškė Akmenukas. – Išnagrinėsiu viską iki paskutinio krūmokšnio ŠPM.

Kai reikalai tokie painūs, belieka sutikti su dailiosiomis sesutėmis: Ana pakuždėjo Elzai: / – Ar tu ką nors supratai? / Elza gūžtelėjo pečiais: / – Trolių išmintis – labai sudėtinga DPK 7 (kitas atsakymo variantas – spalvinimo knygelėje: Trolių išmintis gali būti labai paini ŠPM).

Skaitydami apie tai, kaip subyrėjo sniego senis Olafas, vaikai galėtų išmokti žodį liemuo. Neišmoks – knygelėje liemuo vadinamas vidurine dalimi: Ir pasileidau taip greitai, kad apvirtau. Pamečiau galvą, užpakalį ir vidurinę savo dalį... ŠPM.

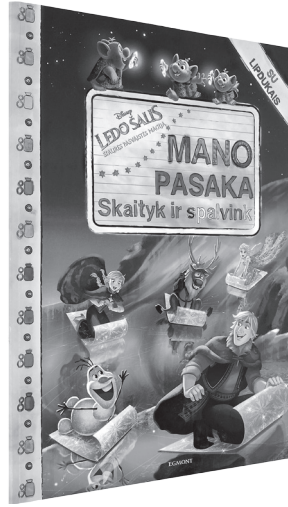
Ne tik liemuo nevadinamas savo vardu, bet ir rankos: Pamatęs visų nustebusius žvilgsnius, jis paaiškino, kad pametė savo viršutinę galūnę bandydamas nuvyti nuo veido vabalą ŠPM. Laimė, veidas sniego seniui paliktas.

Spalvinimo knygelėje pasakojimas apie subyrėjusį sniego senį suglaustas, o pasakų knygoje platesnis: Taip skubėjau viską apžiūrėti, kad vis parklūpdavau. Pamečiau galvą, užpakalį ir vidurinę dalį... Viskas sukosi ir man tai labai patiko! Kai kurios mano kūno dalys pasidengė storu sniego sluoksniu. Vidurinėje dalyje įstrigo dvi šakelės... [...] Dabar jos – mano

rankos. O ant vidurinės dalies prilipo šie apskriti dalykėliai – sagos! Kelios šakelės ant mano galvos puikiai pakeitė plaukus DPK 43. Rankų čia esama, bet kaip su plaukais? Jei sniego seniui ant galvos kada nors buvo augęs koks plaukas, gal šakelės juos ir pakeitė, o šiuo atveju atstojo plaukus.

Audra ir pūga – skirtingi gamtos reiškiniai. Iš konteksto ir iš piešinių aišku, kad Ledo šalies gyventojai pakliuvo į pūgą, bet spalvinimo knygelėje dėstoma apie audrą: Ši pūga man primena vieną istoriją DPK 42 ir Ši audra man kai ką primena ŠPM; Olafas pažvelgė laukan ir pamatė, kad pūga baigėsi. Kalnas buvo padengtas nauju storu, puraus sluoksniu sniego DPK 46 ir Audra baigėsi, ir kalnas buvo padengtas storu švarių sniego sluoksniu ŠPM. Gal pūga vadinama audra dėl to, kad angliškai pūga – snowstorm, padėmeniui sniego audra?

Anglų kalbos įtaka dvelkiančių sakinių – ne vienas: Iš jo išstriksėjo zuikis su morka dantyse. Zuikis neatrodė laimingas dėl to (–Zuikiui, rodo, nelabai patiko...), kad mergaitė išprašė jį iš slėptuvės ML 35 (plg. *doesn't seem happy*); Tigras nusprendė palikti Mašą miške, tiesą sakant, paliko net tris kartus, bet nenuorama Lokio namelį pasiekdavo greičiau nei sunkiai dirbantis (–nusiplūkęs) tigras ML 306 (plg. angl. *hard working*; čia pasakojama, kad tigras dviračiu namus pasiekia lėčiau negu Maša pėsčiomis); – Čia jums, imkite! – riktelėjo Maša. – Laimingų Kalėdų! ML 115 (plg. angl. *happy Christmas*; švenčių paprastai linkime linksmų, metų – laimingų); Jūs taip norėjote užkopti kriokliu. Nenorėjau trukdyti jums pasi-

linksminči (–Nenorėjau atimti to malonumo) DPK 64 (plg. angl. *have fun*; kopti užšalusiu kriokliu – pasilinksminimas?); Kai jiedu su Svenu buvo jauni ir vieni (–maži našlaičiai), Bulda suteikė jiems namus DPK 80 (plg. angl. *young and alone*; Kristofas filme ne buvo, o yra jaunas, maži našlaičiai tinka pagal siužetą); Jūs nusipelnėte jį turėti ŠPM (plg. angl. *you deserved*; geriau pasakų knygoje: *Jis turėtų atitekti jums* DPK 27); Akme-

nukas turėjo suprasti, kad jam reikia draugų pagalbos. Šis suvokimas privertė kristalą žerėti! ŠPM (plg. angl. *made it shine*; geriau pasakų knygoje: *Kai jis tą suvokė, kristalas ėmė žerėti!* DPK 69).

Kaip lietuviai žadina miegančius vaikus? Tikriausiai ne šnypščia *psss*, bet tyliai pašaukia vardu, sukužda *labas; pabusk; kelkis*. Kai kurie tėvai sako mažam vaikui *psss*, norėdami, kad jis greičiau nusišlapintų. Verstinėje knygelėje šiuo jaustuku žadinama iš miegų: *Patyliukais Elza išliūkino į Anos kambarį. / – Psss! Pabusk, miegaliuke!* – sušnabždėjo jai į ausį DPK 151. Jaustuku *psss* žadinama angliškai įgarsintame filme. Jį vartoja ir lietuviškai įgarsinto filmo veikėjai. Taigi sveiki sulaukę naujo jaustuko – *vau, auč, plyz* ir *soriuko* draugija plečiasi.

Anglų kalbos įtaka veikia įvardžių pasirinkimą: ten, kur lauktume savybinio *savo*, vartojamos asmeninių įvardžių formos: – *Ką čia veiki?* – paklausė Elza. / – *Ieškau papročių,* – paaiškino Ana. *Ji tikrino skrynią su daiktais iš jos (=savo) vaikystės (arba rausėsi skrynioje, kur buvo sudėti vaikystės daiktai)* DPK 254; – *Mano ranka!* – sušuko Olafas ir paaiškino ją

pametęs, kai bandė nuvyti jam prie veido skraidžiusį vabalą (=bandė nuvyti vabalą sau nuo veido) DPK 33.

Suaugusiųjų tekstuose nieko nestebintų junginys *nekantrauja pamatyti*. Vaikų knygelės veikėjo tiesioginėje kalboje jis skamba dirbtinokai: – Aš nekantrauju pamatyti mažuosius sniego žmogeliukus! – sušuko Olafas DPK 170; – Nekantrauju pamatyti didžiulį tortą! – džiūgavo Olafas DPK 234.

Imi abejoti, ką vaikas labiau norės rinktis – filmą, kur aiškus siužetas ir gyvas vaizdas, ar knygą, kurioje yra beviltiškai suveltų epizodų. Pavyzdžiui, nutikimas, kai elnio Sveno liežuvis prišalo prie ledo, spalvinimo knygelėje pasakojamas taip: *Jis įstrigo. Bandžiau ir traukti, ir stumti, tačiau niekas nepadėjo* ŠPM. Šiek tiek tiksliau vaizdas atkuriamas pasakų knygoje: *Jo liežuvis tvirtai prilipo. Bandžiau jį traukti ir stumti, tačiau niekas nepadėjo* DPK 59.

Filmo scena, kai bitės atima iš Mašos šluotą, tikriausiai yra labai juokinga. Knygoje nuobodokai perpasakota – ir tiek: *Bitės ėmė vaikytis Mašą po namus. Mergaitė čiupo šluotą ir bandė ja gintis nuo zvimbiančių skraiduolių. / Tai nebuvo gera mintis. Bitės puolė visu spiečiu, atėmė šluotą ir nešdamos ją ėmė vaikytis Mašą. / Mergaitėi teko kuo greičiau papustyti padus* ML 43.

Stebuklingų galių turinti „Ledo šalies“ Elza keliais rankų mostais geba sukurti – žinoma, iš ledo, – viską, ko filmo veikėjams prisireikia: laiptus, roges, pastogę... Filmo žiūrovams daro įspūdį ir vaizdas, ir muzikinis fonas. Jei skaitai knygelę, nematęs filmo, stebuklingas kūrybos procesas nebe toks įtaigus: *Elza greitai sugalvojo sprendimą ir ėmė mojuoti rankomis. Ji sukūrė ledo plokštes. Jų galai užsirietė ir sustingo. Jos atrodė visai kaip rogės!* DPK 24 arba *Ilgai*

nelaukusi Elza pamojo rankomis. Pasirodė ledo lakštai. Kai jų priekiniai galai užsirietė, jie tapo panašūs į roges ŠPM.

Tarptautinių ir lietuviškų žodžių varžytuvėse į lietuviškumo pusę labiau linksta spalvinimo knygelė: *Tikra sekimo misija?* DPK 11 ir *Tikra sekimo užduotis?* ŠPM; *Akmenukas ėmė fantazuoti, kas galėjo nutikti Didžiajam Pabiui* DPK 37 ir *Akmenukas pradėjo įsivaizduoti, kas galėjo nutikti Didžiajam Pabiui* ŠPM; *šiaurės pašvaistė vėl ryškiai spindėjo siųsdama žemėn magiškus prisiminimus* DPK 76 ir *šiaurės pašvaistė vėl ryškiai švietė ir kėlė visiems stebuklingus prisiminimus* ŠPM. Gerai, kad bent šiuo kalbos lygmeniu taikomasi prie skaitytojų amžiaus.

Spalvinimo knygelėje išvengta ir madingojo iššūkio: *Manau, kad čia jau antrojo lygio kristalų iššūkis!* DPK 24 ir *Manau, kad tai antrojo lygio kristalo išbandymas!* ŠPM.

Leidėjų nepastebėti taisytiniai dalykai: *Voveraitės sugūžėjo prie pozuotojų grupelės* ML 190; *ant molbero stovi* ML 193; *Gali kurti [,] ką tik tava širdelė nori* ML 193; *Po to Maša palietė savo kepurę. Ta tapo didžiule (=Ji tapo didžiule) ir uždengė visą Mašą* ML 137; *Vieną gražią dieną gyvūnėliai džiaugėsi saulės šiluma, kai pasigirdo didelis triukšmas* (–kai gyvūnėliai džiaugėsi saulės šiluma, pasigirdo didelis triukšmas) ML 7.

Jei cituoti pavyzdžiai dar neįtikino, kad šios knygelės nėra geriausia vaikams skirta literatūra, pamėginkime padainuoti kartu su Maša. Arba paprašykime, kad anoniminis vertėjas padainuotų:

*Žiemos miškas toks tamsus sau tūno,
Reikia jį pašviesti, panaikint jo niūrumą.
Brūkšteli teptuku, uždėdi dažų sluoksni,
Ir žiūrėk – vaizdelis net širdį glosto.*

Priedainis

*Tik apsižvalgyk, ir rasi įkvėpimo šaltinį,
Kiekviena smulkmena tavo talentą žymi.
Gali kurti ką tik tava širdelė nori,
Šedevras gimsta, ant molbero stovi,
Šedevrai nuostabūs visur aplinkui stovi.*

ML 193

Populiariųjų veikėjų rinkodaros pasaulis gyvena savo reikalais. Kuriamas „Ledo šalies“ filmo tęsinys, tad reikia neprarasti gerbėjų susidomėjimo ir prisivilioti naujų žiūrovų. Viliojama įvairiai. Užsienio žiniasklaidoje galima rasti straipsnių, kuriuose įrodinėjama, kad „Ledo šalies“ sesutės – pavyzdys šiuolaikinėms mergaitėms, norinčioms užaugti drąsioms ir savarankiškomis. Galima rasti ir svarstymų, ar filmo tęsinyje Elza neužmegs romantiškų santykių su kita mergaite. Viena iš filmo kūrėjų Dženiferė Li (Jennifer Lee) teigia kol kas

to nežinanti, nes pati Elza jai kasdien sakanti, ką toliau daryti. Ką bus pakuždėjusi Elza filmo kūrėjams, pamatysime ekranuose 2019 m. lapkritį. Iki tol laiko diskusijoms, spėlionėms ir gandams – į valias.

Perskaičius vos kelias knygeles – filmų palydoves – kyla abejonių, ar tokią lektūrą galima vadinti vaikų literatūra. Šie leidiniai yra tik dalis prekės ženklą populiarinančios produkcijos. Ypatingumas gal tas, kad produkcija yra knygos pavidalo, o informacija apie prekės ženklą perteikiama žodžiais – ne vaizdu (kaip piešinys ant kuprinės), ne vaizdinėmis asociacijomis (kaip baltu ir žydrų glaistu puoštas Ledo šalies tortas). Ar leidyklos skelbiama šviečiamoji ir lavinamoji misija aprėpia ir prekės ženklo sklaidą, nežinia. Bet gana aiškiai matyti, kad tokia knygos pavidalo produkcija vaikų kalbos lavinti nepadedą.

Rita Urnėžiūtė